

Gazete Haberlerinde Manipülasyon 28 Şubat Örneği*

Nuri Paşa ÖZER

Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Konya, Türkiye,
npozer@erbakan.edu.tr

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

Makale Bilgileri

Makale Geçmişi

Geliş: 19.11.2019

Kabul: 15.12.2019

Yayın: 31.12.2019

Anahtar Kelimeler:

Manipülasyon,
28 Şubat,
Post-Modern
Darbe,
Refah Partisi,
Gazeteler.

ÖZ

Modern dünyada toplumsal bilinci oluşturan ve onu manipüle eden araç medyadır. Medya aracılığıyla belirli olaylar farklı bakış açıları ile sunulabilir. Post-modern darbe olarak bilinen 28 Şubat 1997 tarihli Millî Güvenlik Kurulu kararları Türkiye demokrasisi ve siyasal hayatı için bir dönüm noktasıdır. Bu sancılı süreç birçok kez medyanın manşetlerine yansımıştır. Hükümete muhalif olan medya, askeri kanattan yana bir tavır sergilerken hükümet yanlısı medya ise, hükümet kanadından yana tavır sergilemiştir. Muhalif medya, iktidarı özellikle de Refah Partisini anayasal düzenin dışına çıkarmakla ve orduyu darbeye zorlamakla itham ederken, iktidar yanlısı medya ise, bazı çevrelerin ve muhalif medyanın darbeye heveslendiğini okuyucularına aktarmaktadır.

Çalışmada, 1 Şubat-2 Mart 1997 tarihleri arasındaki üç ulusal gazetenin, Milliyet, Yeni Şafak, Cumhuriyet, manşet ve sürmanşetlerinin nicel ve nitel içerik analizi yapılmıştır. Nitel analizde o dönemde yayınlanan gazetelerin içerikleri tırnak içerisinde olduğu gibi aktarılmıştır ve yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre üç gazetenin de birbirinden farklı söylemleri mevcuttur, genel anlamda Milliyet ile Cumhuriyet gazetelerinin süreçteki söylemleri uyuşurken, Yeni Şafak gazetesinin söylemleri farklılık arz etmektedir. Gazetelerde Refah-Yol hükümeti dönemindeki olayların yorumlanması ve aktarılmasında farklı yollar seçilmiştir. Aynı şekilde 28 Şubat MGK toplantısı öncesi ve sonrası haberlerdeki söylem dili oldukça farklıdır. Nicel analizde ise gazetelerin hangi haberlere, hangi partilere, siyasilere, olaylara yer verdiği araştırılmıştır. Sonuçlar gazetelerin ideolojik bakış açılarına göre bazı olaylara, kişilere fazlasıyla yer verdiğini, bazı olayları ve kişileri de tamamen görmezden geldiğini göstermiştir.

* Bu çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2011 yılında yapılan "Gazete Haberlerinde Manipülasyon 28 Şubat Örneği" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Manipulation in Newspaper The Case of February 28

Article Info

Article History

Received: 19.11.2019

Accepted: 15.12.2019

Published: 31.12.2019

Keywords:

Manipulation,
February 28,
Post-Modern Coup,
Refah Party,
Newspapers.

ABSTRACT

In the modern world, the tool which is make up and manipulated social consciousness is media. Specific events can submit through media with different perspective. Known as postmodern coup which date is 28 th February-1997 National Security Council desicions is turning point for democracy and political life of Turkey. This painful process is reflected in the headlines of the media many times. While media opposing the government take sides the military wing, pro-government media take sides the government wing. Opponent media has accused the power -especially Refah Party- of disobey constitutional order and pushed the military for coup. Pro-ruling media reported to its readers which some segments and opponent media wants the coup.

In this study, quantitative and qualitative content analysis was performed upon the three national newspapers which was published between February 1 – March 2, 1997. This newspaper are Milliyet, Yeni Şafak and Cumhuriyet. Analysis was made by considering cuffs and banners. In the qualitative analysis, the contents of the newspapers published at that time were transferred and interpreted as quoted. There are different from each other discourse according to the findings. Generally, discourses of Milliyet and Cumhuriyet newspapers match in the process. But discourses of Yeni Şafak newspaper is different from others. In the newspapers, different ways have been chosen for interpretation and transfer of the events of Refah-Yol government period. In the same way, discourse language is very different in the news which is before-after February 28 National Security Council. In the quantitative analysis, which news, which parties, politicians and events were included in the newspapers were investigated. Outcomes have shown that while some newspapers mention about some events and individuals in line with their ideologies, some newspapers ignore some events and individuals completely in line with their ideologies.

GİRİŞ

28 Şubat 1997 yılında MGK toplantısının sonucunda gerçekleşen post-modern darbe olayı hiç şüphesiz ki Türkiye Cumhuriyet'i tarihinin en ilginç darbe öyküsüdür. Refah Partisi ile Doğru Yol Partisi'nin koalisyon oluşturarak hükümet kurmaları, kısaca Refah-Yol dönemi denen dönemi başlatmıştır. Refah-Yol döneminde özellikle Refah Partisi'nin kurmaylarının söylemleri ve faaliyetleri yoğun eleştiri almıştır. Refah Partisi'ne muhalif medya, birçok kez Refah Partisi'nin irticacı olduğuna ve laik Cumhuriyeti yıkmaya çalıştığına yönelik haberler yapmıştır. Bunun yanı sıra gazeteler birçok kez Refah-Yol hükümeti asker anlaşmazlığını sütunlarına taşımıştır. İrtica darbe ikileminde geçen bu dönemde, hükümet kanadı da askeri kanatta bu yönde birçok açıklamada bulunmuştur. Refah Partisi'ni irticacı ve laik Cumhuriyeti yıkmakla itham eden muhalif medya sık sık Refah Partisi'nin eylemlerini ve söylemlerini eleştirel bir dille sütunlarına taşımıştır, bunun tam tersi olarak da iktidar yanlısı medya, muhalif medyayı darbe kışkırtıcılığıyla ve demokrasi düşmanlığıyla itham etmiştir. Aynı zamanda iktidar yanlısı medya iktidarın yaptığı, özellikle ekonomik, faaliyetleri öven bir dille okuyucularının karşısına çıkmıştır. Kimilerine göre 28 Şubat süreci demokrasi ve laiklik için yapılan bir hareket iken, kimlerine göre ise demokrasinin katledilmesi ve halk iradesinin yok sayılmasıydı. 28 Şubat sürecinde medya hiç olmadığı kadar, taraf olmuştur. Kitle iletişim araçları bu dönemde haber aktarmaktan ziyade birer propaganda silahı olarak kullanılmıştır. Bu süreçte meydana gelen çatışma sadece hükümeti ile ordu arasında sınırlı kalmamıştır, medyanın ve bazı sivil toplum kuruluşlarının da katılmasıyla çok boyutlu bir hale gelmiştir.

Manipülasyon

Manipülasyonu insanların kendi bilgi ve öğretileri dışında bu kişileri etkileme ve yönlendirme şekilde tanımlanabilir. Bu etkiler ve yönlendirme sonucunda insanlar manipülasyonu yapan kişi veya kurumun istekleri doğrultusunda davranış ve kanaat değişikliğine gidebilir. Ayrıca manipülasyon kavramı yönlendirme, etki altına alma gibi daha çok zihinsel faaliyetleri açıklamada kullanılan bir kavramdır. Haberin içeriğine müdahale etme eylemine manipülasyon denilmektedir. Haberi manipüle etmek içeriğine müdahaledir. Manipülasyon daha çok holding basınında ve tekelleşme durumunda sıkça görülmektedir. Manipülasyon sadece haberde değil, diğer yazınsal türlerde de gerçekleştirilmektedir. Manipülasyonu yapan şayet basın mensubu ise, bu eylemiyle özgürlük dışında, iletişim etiğine de ters düşmüş olur (Bülbül, 2001: 75).

Elde edilen bilgilere göre manipülasyon, kitlelerin belirlenen hedefle uyum içinde olmalarını sağlamak amacıyla psikolojik süreçler kullanılarak yapılan bir iletişim tekniğidir, bu etkinlik tek taraflı olmaktadır. Tek taraflı olan bu etkinlikte çeşitli bilgiler ve düşünce kalıpları bireylere aktarılır. Bireylerde arzu edilen duygu, düşünce veya davranışı oluşturabilmek için bilgiler; kitle iletişim araçlarının yardımıyla ya çarpıtılarak, eksiltilecek, çoğaltılarak, ya da abartılarak ve çeşitli mitler kullanılarak ve bu mitler çeşitli dayanaklarla desteklenerek topluma empoze edilir.

Schiller'e göre manipülasyon ancak yarı uyanmış bir kitlenin ortaya çıkması durumunda kullanılır (1993: 10). Doğrudan baskıyla idare edilebilen kitleler üzerinde manipülasyon uygulamak gereksizdir, onlar açıkça söyleneni zaten yaparlar. Schiller'in de belirttiği gibi baskı ve zor kullanılarak yönetilebilen ve yönlendirilebilen toplumlar için manipülasyon gereksizdir. Manipülasyon daha çok günümüzde bireysel özgürlüğün ön planda tutulduğu ve liberal demokrasiyle yönetilen toplumlarda geçerlidir. Çünkü bu toplumlarda 'rıza üretimi' gerçekleştirilmek zorundadır. Bu 'rıza üretimi' nin en büyük silahı kitle iletişim araçlarıdır.

Kitle iletişim araçlarının bir başka rolü 'toplumsal bilginin' (bilincin ve ideolojinin) oluşturulması ve tutulmasıdır. Seçilip verilen bilgiler yoluyla insanlar kendi dünyasını, dış dünyaları, kendi gerçeklerin ve başkalarının yaşadığı gerçekleri öğrenir ve böylece titizlikle paketlenmiş bir bütünlüğü kavrar (Erdoğan ve Korkmaz, 2005: 364). Kitle iletişim araçları toplumu etkilemekle kalmamış aynı zamanda karşılıklı bir etkileşim ortamı sağlamıştır. Siyasal sistemin yeni yapılanmasında ve toplumsal hayatta kitle iletişim araçları belirleyici olmuşlardır (Güz, 2005: 1).

Kişinin ihtiyaçlarının manipülasyonu da gerçekleşebilir. Genellikle medyanın ve reklamcılığın insanları ihtiyacı olmayan şeylere 'ihtiyaç duyar' hale getirmesi buna bir örnektir (Lodziak, 2003: 40). Ayrıca manipülasyonun propaganda boyutu vardır. Propagandacı, bireyleri veya kitleleri manipülasyonda, başarı sağlayabilmek için öncelikle aktarmak istediği amacını açıkça dile getirmez ve gizli tutar. Bunun nedeni öncelikle karşı tarafın güvenin kazanmak ve aktaracağı mesaja karşı alıcının bir direnç göstermesini engellemektir (Özsoy, 1998: 91).

Manipülasyon ile ilintili olarak propaganda sisteminin işleyiş tarzını kavramak kolay değildir. Özellikle medya kuruluşlarının özel sektörün elinde olduğu durumlarda bu hemen

hemen imkânsızdır. Chomsky iki farklı düzen ve propaganda yayılma sisteminden bahsetmiştir. Bunlar: Kitle iletişim araçlarının devletin tekelinde bulunduğu ülkelerde, sansürün çok olduğu ülkelerde bu kolay bir şekilde anlaşılabilir. Ancak kitle iletişim araçlarının özel sektörün elinde bulunduğu ülkelerde propagandanın işleyişini kestirmek çok zordur. Bu tarz ülkelerde medya belli aralıklarla hükümetin veya holdinglerin yolsuzluklarını gün ışığına çıkararak kendilerini genel toplum çıkarlarını savunan kahramanlar olarak ilan ederler (Chomsky ve Herman, 1998: 59). Yine aynı şekilde Chomsky (2004: 22) egemen sınıfın, toplumun onları yöneten uzak-görüşlü yöneticilerin kararlarını tasdik etmeleri gerektiğini ve bununda ancak Halkla ilişkiler çalışmalarıyla ve toplumu yönlendirerek gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Çok açık bir şekilde görüldüğü gibi kitle iletişim araçlarının özel sektörün elinde bulunduğu kapitalist sistemlerde egemen sınıf tarafından aktarılmak istenen mesajlar, tarafsız bir kaynaktan geliyormuş gibi gözükür oysaki sistematik bir şekilde devletin veya çıkar guruplarının propagandası yapılır. Kitle iletişim araçları bunu yaparken kimi zaman haberleri, reklamları, dizileri kimi zamanda filmleri kullanırlar.

28 Şubat Süreci

28 Şubat sürecini doğru bir şekilde aktarabilmek için öncelikle o dönemki aktörleri açıklamak gerekmektedir. O dönemin ve gelişen olayların en büyük aktörü hiç şüphesiz ki Refah Partisi'ydi. Refah Partisi'nin iktidara gelmesindeki önemli nedeni 1946 yılından beri Türkiye'de oluşan sağ bir geleneğin, giderek ilerleyen bir şekilde siyasi bir güç haline gelmesidir. Göle'ye göre (2002: 72) ise Türkiye'de demokrat ve sağ liberal bir geleneğin 1946'dan itibaren yeniden yeşermesidir. Bunun sonucu olarak İslami kimlik ve söylem siyasal sistem içinde meşruluk zemini bulmaya başlamıştır. 1970 yılında kurulan Milli Nizam Partisi ve onun devamı olan Milli Selamet Partisi ve Refah Partisi İslami inancı siyasete doğrudan taşımaya devam etmiştir. Milli Selamet Partisi ilk olarak 1970'lerde İslamcı bir parti olarak kurulduğunda geleneksel dindarları cezp etmiş ve kırsal bölgelerden destek görmüştür. 1990'larda ise gittikçe kentsel alt-orta sınıfları cezbeden bir parti haline gelmiştir. Oylarının büyük bir kısmını kırsal alanlardan ve kırsal alandan büyük şehirlere göçmüş kişilerden alan bu siyasal akım günümüzde de Ak Parti ile devam etmektedir. Milli Görüşü kısaca anlatmak gerekirse, 1969 yılında başını Necmettin Erbakan'ın çektiği bağımsızlar hareketiyle başlayan ve Milli Nizam Partisi ile siyasallaşan siyasi bir akımdır. Gittikçe güçlenen ve Türkiye siyasetine yön veren bu görüş açısı günümüzde de bu gücünü koruyarak artırmaktadır. İslami partilerin oylarını arttırmasının nedenleri arasında diğer büyük siyasi partilerin vatandaşa verdiği vaatleri (iş, aş, ev gibi) yerine getirmemesi ve beklentileri boşa çıkarmasıdır. Diğer büyük partilerin yapamadıklarını vadeden ve bu doğrultuda propaganda yapan İslami partiler büyük oranda destek bulmuşlardır. Millî Görüş hareketiyle filizlenen bu siyasi hareket kendini Ümmetçi olarak tanımlamıştır. Ayrıca seçim döneminde yapılan titiz çalışmalarla örneğin tüm seçmenleri bilgisayarlara yükleyerek oy vermelerini gözlemlemek, aynı zamanda kapı kapı dolaşarak yüz yüze propaganda yapmak, özellikle kadınların seçim çalışmaları dönemi büyük bir özveriyle çalışmaları RP'sine iktidarı getirmiştir (Bölükçü, 2000: 27). Millî görüşle birlikte var olan diğer bir kavramda adil düzen kavramıdır, bu kavramın içi iyi bir şekilde doldurulmalıdır. Türkiye'de üretim çok önemlidir ama bundan daha önemlisi bu üretimin paylaşılmasıdır yani üretimden elde edilen zenginliklerin adil bir düzende dağıtılmasıdır. Fakat ürettiğinizi paylaşmıyorsanız bu toplum çözülmeye ve çökmeye başlar o yüzden üretilen değerlerin adaletli bir şekilde tüm topluma paylaşılması gerekir. Çelik'e göre (2003: 10) Refah Partisinin teorisyenleri bu iki kavramın içini yanlış bir şekilde doldurmuşlardır veyahut yanlış

anlamlara sebep olacak şekilde kamuoyuna aktarmışlardır. Yargı, bu kavramların iyi açıklanamaması ve doğru algılanamamasından dolayı Türkiye’de bir din devleti kurulmak isteniyor kanaatine varmıştır.

28 Şubat sürecinin başlangıcı 25 Aralık 1995 tarihinde gerçekleşen genel seçimlerdir. Bu seçimlerde 34.155.981 seçmen toplam 138.608 sandıkta oy kullanmıştır. Necmettin Erbakan önderliğindeki Refah Partisi toplam 6.012.450 oy alarak oyların %21.38’ni almış ve 158 milletvekili çıkarmıştır. İkinci sırada yer alan Mesut Yılmaz önderliğindeki Anavatan Partisi 5.527.288 oy alarak oyların %19.65’ni almış ve 132 milletvekili çıkarmıştır. Üçüncü sırada yer alan Tansu Çiller başkanlığındaki Doğru Yol Partisi 5.396.000 oy alarak oyların %19.18’ni almıştır ve 135 milletvekili çıkarmıştır. Bülent Ecevit önderliğindeki Demokratik Sol Parti 4.118.025 oy alarak oyların %14.64’nü alarak 76 milletvekili çıkarmıştır. Beşinci sıradaki Deniz Baykal önderliğindeki, Cumhuriyet Halk Partisi 3.011.076 oy alarak oyların %10.71’nü alarak 49 milletvekili çıkarmıştır. Süleyman Demirel hükümet kurma Necmettin Erbakan’a vermiştir. Bunun ardından Erbakan partilerle görüşmeye başlamıştır (Aksoy, 2000: 18) Erbakan ilk görüşmesini Doğru Yol Partisi (DYP) lideri Tansu Çiller ile yapmış ve Çiller’den kesin bir dille ret yanıtı almıştır. Erbakan, ikinci görüşmesini ANAP lideri Mesut Yılmaz ile yapmış, ancak ondan da ret cevabı almıştır (Akpınar, 2001: 31). Hükümeti kuramayan Erbakan, 10 gün sonra Köşk’e çıkarak aldığı görevi iade etmek zorunda kalmıştır. Bunun ardından Erbakan “Olmayacakları göstermek için görevi iade ettiğini” açıklamıştır. Sermayenin ve diğer güç odaklarının istediği koalisyon, merkez sağda bulunan iki partinin koalisyonudur. Bunun için ANAP ile DYP bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Fakat aralarında sürekli husumet olan bu ikiliyi bir araya getirmek hiçte kolay değildir (Aksoy, 2000: 19). O dönem ayrıca Süleyman Demirel’e göre “Bu ülke yüzde 21.25’e teslim edilemez” di (Arcayürek, 2003: 268).

Anavatan Partisi ve Doğru Yol Partisi 3 Mart 1996 da ortak bir koalisyon kurdu. Fakat bu koalisyonda işler yolunda gitmiyordu. Malvarlığı, TOFAŞ, TEDAŞ ve Örtülü Ödenek dosyaları DYP liderini “Beni bitirmek istiyorlar” telaşına sürüklerken hükümetin de sonunu hazırladı. Tüm bu anlaşmazlıklar ve sürtüşmeler nedeniyle Ana-Yol hükümeti düştü ve Demirel hükümet kurma yetkisini tekrar Necmettin Erbakan’a verdi (Karalı, 2005: 196-200).

Bu istifalar ve parti değiştirmeler sürerken Çiller 22 Haziran 1996’da hükümeti kurma görevini alan Erbakan’la bir araya gelerek RP ile koalisyon kurmayı kabul etmiş ve hükümet formülü DYP cephesinde 2+2 olarak şekillenmiştir. Buna göre iki yıl Erbakan Başbakanlık yapacak, sonraki iki yılda ise Çiller Başbakanlık görevini yürütecektir. Bakanlık dağılımı da bu görüşmede tamamlanmıştır. Erbakan Başbakan, Çiller de Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı olacaktır (Akpınar, 2001: 55-56). Böylece Refah-Yol hükümeti kuruldu.

Refah-Yol hükümeti döneminde birçok olay yaşanmıştır, bu olaylar kısaca; Erbakan’ın İran gezisi ve orada gerçekleşen olaylar, Libya gezisi ve yaşanan kriz, Susurluk skandalının gerçekleşmesi, aydınlık için bir dakika karanlık eylemlerinin yapılması, başbakanlık konutunda tarikat liderlerine verilen iftar yemeği, Taksim’e cami projesi, Kudüs gecesi ve Sincan’da tankların yürümesi, türban meselesi, Aczmendi tarikatı lideri Müslüm Gündüz olayı.

28 Şubat hem o dönem iktidardaki Refah-yol hükümeti için hem de Türk demokrasisi için bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu yeni dönemde ordu aktif bir şekilde siyasete ve sivil

hayata karışmaya başlamıştı. Bunu irtica brifingleriyle, sivil toplum kuruluşlarıyla yaptıkları görüşmelerle ve gizli bir şekilde yürüttükleri politikalarla gerçekleştirmektedirler. Ordudaki Tuğgeneraller, Generaller, Komutanlar, Refah-yol hükümetine özellikle Refah Partisine ateş püskürmekteydi. Bunu kimi zaman kapalı kapılar ardında yapmaktaydılar, kimi zamanda medyaya açık bir şekilde verdikleri demeçlerle gerçekleştirmektedirler. 28 Şubat 1997’de düzenlenen Milli Güvenlik Toplantısı’ndan sonra Ordu Refah Partisi üzerindeki baskısını artırmaktaydı. İlk olarak Refah Partisini devre dışı bırakacak siyasal bir arena yaratılmaya çalışılıyordu. Ordu bunu MGK toplantısında verdiği bildiriyle bir nebze gerçekleştirmişti. Fakat daha alınacak çok yol vardı. Ordu Refah Partisi’ni imkânsız yapmaya zorlayarak tamamen karşısına almak istiyordu. Ordunun bir diğer girişimi ise koalisyonun zayıf halkası olan Tansu Çiller’i sıkıştırarak devre dışı bırakmaktı (Bayramoğlu, 2001: 128).

Birçok kez rejim tehlikesinden bahseden çevreler yapılan “askeri müdahaleyi” ve sonrasını basitleştirmişlerdir. Hatta anayasal çerçevede rutin bir iş olarak nitelenmişlerdir. Fakat daha sonra hükümette bu çevrelere katıldı ve muhtırayı görmezden gelerek hafife aldı (Bayramoğlu, 2001: 131). Bu şekilde görmezden gelinen muhtıra daha sonra tüm etkisiyle ülkeyi bir kargaşaya sürüklemiştir. Bu muhtıra sonrası Türkiye’nin birçok demokratik kurumu zarar görmüştür ve hedeflerinden uzaklaşmıştır.

28 Şubat Sürecinde Gazetelerin İçerik Analizi

Sorun

28 Şubat sürecinde medyanın, darbeyi destekleyen tutumu ve ordunun davranışlarını ve söylemlerini olumlu karşılaması, medyanın yasama, yürütme ve yargının yanı sıra dördüncü güç olma özelliğinden dolayı, demokrasiye sahip çıkması gerekirken, 28 Şubat sürecinde bu görevini yerine getirmemesi, kitle iletişim araçlarının topluma, doğru ve nesnel bilgi vermesi ve her ne olursa olsun manipülasyondan kaçınmaları gerekirken bunun aksi hareket etmeleri birer sorun olarak ele alınmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın ana amacı medyanın 28 Şubat sürecinde nasıl bir tavır izlediğini ve hangi yönde manşetler attığını belirlemek, medyanın 28 Şubat sürecinde gerginleşen, ordu-iktidar ikileminde nasıl bir tavır izlediğini ortaya koymaktır. Bununla birlikte araştırmanın diğer bir amacı ise bazı gazetelerin neden, askere ve darbeye destek verir nitelikte haberlere imza attığını ortaya koymaya çalışmaktır.

Araştırmanın Önemi

Araştırmanın önemi 28 Şubat gibi zorlu bir süreçte medyanın tutumunu gözler önüne sermek ve yaşanan bu süreçte medyanın hangi tarafta yer aldığını ortaya çıkarmaktır. Ayrıca değişik yayın kuruluşlarının söylemlerindeki farklılıklar ortaya konularak, söz konusu olan medya kuruluşların nasıl bir yayın politikası izledikleri belirlenmeye çalışmaktır.

Sınırlılıklar

Bu çalışma 28 Şubat Post-Modern darbesinden önce seçilen üç gazetenin, merkezdeki Milliyet, merkezden sağa giden çizgideki Yeni Şafak ve merkezden sola giden çizgideki Cumhuriyet gazetelerinin manşetlerinin neler olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda 1 Şubat 1997 ile 2 Mart 1997 tarihleri arasında Milliyet, Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazetelerinin manşetleri örnekleme dâhil edilmiştir. Bu dönemin seçilmesindeki

en büyük neden, siyasi çatışmaların ve kamplaşmaların en fazla ortaya çıktığı dönem olmasıdır.

YÖNTEM

Çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır hem nicel hem de nitel içerik analizi uygulanmıştır. Gazetelerin içerik çözümlemesi çalışmasıyla aktarmak istedikleri mesajları ve bu mesajları aktarma yöntemleri incelenmektedir. 28 Şubat sürecinde atılan manşetlerin ne gibi anlamlar taşıdığı ve nasıl bir mesaj aktarmak istediği, ancak derinlemesine yapılabilecek bir içerik analiziyle aktarılabilir.

İçerik çözümlemesinin tanımını Berelson şu şekilde yapmıştır: “İçerik Çözümlemesi, iletişimin belirgin yazılı/açık içeriğinin objektif, sistematik ve niceliksel tanımlarını yapan bir araştırma tekniğidir” (Gökçe, 2001: 7). Berelson’un bu tanımı içerik çözümlemesinin daha sonraki tanımlarında da temel alınmış ve kullanılmıştır. Berelson’un özellikle objektiflik, sistematik olma ve nicel değerlere sahip olma gibi kavramları kullanması, içerik analizinin belirli kriterler doğrultusunda yapılması gerektiğinin altını çizmektedir. Var olan göstergeler ile aktarılmak istenen göstergeler arasında anlamsal yönde bir bağ bulunmaktadır (Aksan, 2009: 33). İçerik çözümlemesi yöntemi de diğer bilimsel yöntemler gibi duyarlılığı yüksek bir ölçme ve değerlendirme süreci içerir. Bu yüzden ölçme istatistik birimleri çok titiz bir şekilde kullanılmalıdır (Karasar, 2010: 17). İçerik çözümlemesinde en önemli öge elde var olan materyallerdir. Çözümleyici bu materyallerden yola çıkarak yorumlar yapmakta ve üreticinin ne demek istediğini çözümlmeye çalışmaktadır. İçerik analizinde aynı zamanda nicel veriler çok önemlidir. İçerik çözümleyici bazen nitel yapıdaki göstergeleri nicel bir boyuta taşır ve bu şekilde yorumlar. İçerik çözümlemesini, sembollerin nesnelliğe bağlı kalarak, sistematik bir yol izlenerek ve nicel değerlere uyararak incelenmesi ve betimlenmesi olarak da tanımlayabiliriz.

Peki, içerik çözümlemesi ne için yapılır. İçerik çözümlemesinin amacı kamusal alana yönelik metinlerin çözümlenmesidir. İçerik çözümlemesi sadece kitle iletişim araçlarında kullanılmaz aksine edebi eserleri, romanları, dini ve ilahi metinleri, arşivleri, tarihi eserleri, kamuoyu için üretilen her türlü söylevi analiz edebilmek amacıyla da kullanılmaktadır. Aynı zamanda içerik çözümlemesinde mevcut olan metinlerin nicel ve nitel boyutlarından hareketle, mevcut olmayan yönelik bazı çıkarımlara varma amaçlanmaktadır. İçerik çözümleyici elinde bulunan materyali inceleyerek, yorumlamakta ve bazı çıkarımlar elde etmektedir (Gökçe, 2006: 20). Elbette ki çözümleyici bu yorumlarda bulunurken nesnel olmak zorundadır. Nesnel değerler ışığında yorumlanan göstergeler, materyalin gerçekte ne demek istediğini bize çok daha doğru bir şekilde aktaracaktır.

Evren ve Örneklem

Tezin evreni Türkiye’de yayım yapan ulusal gazetelerdir. Araştırmanın örnekleme ise 1 Şubat 1997 ile 2 Mart 1997 tarihleri arasında yayın yapan, Milliyet, Yeni Şafak, Cumhuriyet gazeteleridir. Örneklem de bir aylık süreç ele alınmıştır ve bu süreçteki siyasal haberler incelenmiştir.

Araştırmanın Bulguları

Yapılan uygulama çalışmasında siyasal haberlerin en fazla yayımlandığı tarih olan 28 Şubat MGK toplantısının öncesindeki 28 gün ve toplantıdan sonraki gelişmelerin aktarıldığı 2

gün, bulgulara dâhil edilmiştir. Bulgulara Milliyet, Yeni Şafak, Cumhuriyet gazetelerinin sürmanşetleri, manşetleri ve logo yanı haberler dâhil edilmiştir. Bu gazetelerin sürmanşetlerindeki dış haberler, siyasi haberler, güncel olaylar ve reklamlara yer verilmiştir. İncelenen gazetelerin logo yanı haberleri, dış haberler, siyasi haberler, güncel olaylar, reklamlar ve spor haberleri kullanılmıştır. Manşetlerde ise dış haberler, siyasi haberler, güncel olaylar ve ekonomi haberlerine yer verilmiştir. Ayrıca, araştırma konusu dâhilinde farklı konularla ilgili bilgilere ulaşılmıştır.

Uygulama

Çalışmada, Türk siyasi tarihinde 28 Şubat post-modern darbesi olarak yer alan süreç ve bu süreçte yaşanan olaylar, siyasi yelpazede üç farklı konumda bulunan üç ulusal gazete tarafından nasıl aktarıldıkları araştırılmıştır. Bu araştırma safhasında yöntem olarak nitel ve nicel içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma için gazetelerin (Cumhuriyet, Milliyet, Yeni Şafak) manşetleri ve sürmanşetlerinde yer alan haberler seçilmiştir. Gazetelerin manşetleri ve sürmanşetleri içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. 28 Şubat dönemi Refah-Yol koalisyonuna özellikle Refah Partisine karşı gerek sivil gerekse askeri tepkilerin en yüksek seviyeye ulaştığı dönemdir. Aynı zamanda Refah Partisinin kendini en çok savunma ihtiyacı duyduğu dönemdir. Bu dönemde siyasi olayların her kesimden insan tarafından açık bir şekilde aktarıldığı ve bu duygu, düşüncelerin aktarılma aracı olarak da medyanın seçildiği bir dönemdir. Yapılan içerik çözümlemesinde haber analizleri belirli konulara göre gruplandırılmıştır. İncelemeye tabii tutulan gazetelerin, bir aylık süreçte yayımlanan nüshalarının, manşet ve sürmanşetleri belirli başlıklar altında toplanmış ve bu doğrultuda sınıflandırılmıştır.

Makalenin yapısal bağlamından dolayı tezde öne çıkan analizlere araştırmada yer verilmiştir. Ayrıca Nitel içerik analizinin sadece MGK toplantısı öncesi ve sonrasındaki birer günün gazete haberleri dâhil edilmiştir, diğer nitel analizler çalışmanın dışında tutulmuştur. Hacimce oldukça fazla olan araştırma kısmı özetlenerek verilmiştir.

Nitel İçerik Analizi

28 Şubat MGK Toplantısı Öncesi

Hiç şüphe yok ki 28 Şubat'ta düzenlenen MGK toplantısı, 28 Şubat sürecinin nirengi noktasıdır olmuştur. Darbe söylentilerinin giderek yoğunlaştığı bir dönemde yapılacak olan MGK toplantısı kritik bir dönemeç niteliğindedir. Hükümetin, özellikle de hükümetin Refah kanadı ile askerinin karşı karşıya geleceği bu toplantı kamuoyunda merakla ve endişeyle beklenmekteydi. Toplumda, darbe ve şeriat ikileminde oluşan huzursuzluk bu toplantı öncesi maksimum seviyeye ulaşmıştır. 28 Şubat 1997 MGK toplantısı diğer MGK toplantılarından farklı olarak medyanın yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır. Öncesi ve sonrasıyla MGK toplantısı kamuoyuna duyurulmuş ve bu konuda yorumlar yapılmıştır. Özellikle uzmanlar ve konunun muhataplarının yaptığı açıklamalar ve söylemler sütunlara taşınmıştır.

Milliyet gazetesi (28 Şubat 1997) MGK toplantısında görüşülecek belli başlı konuları, okuyucuların aktarmıştır. Özellikle Refah-Yol döneminde muhalefet tarafından en çok eleştirilen ve eleştiri oklarının Refah-Yol hükümetine yönelmesine neden olan olayları sütunlarına taşıyan Milliyet gazetesi, bu olayları MGK'nın en önemli konuları olarak göstermiştir. Toplantının saati ve yeri hakkında bilgi veren gazete, *"Türkiye'deki radikal dinci akımların rejime tesirleri" konulu MİT raporu ele alınacak* cümlesiyle de, MGK toplantısının

genel çizgilerini çizmiştir. Milliyet gazetesi raporun içeriğinden de bahsetmiştir, raporda radikal dinci akımların teşkilatlanma aşamasını bitirdikleri ve silahlanma aşamasına geçtikleri belirtilmektedir, bu hedef alınan kesim için büyük bir suçlamadır çünkü silahlı harekete geçme bir nevi devleti ve Cumhuriyeti yıkmaya yönelik bir eylem olarak nitelendirilebilir. Gazete ardından bu konuyu Refah Partisi tabanının, pompalı tüfeklere olan ilgisine bağlamıştır, bu yolla dolaylı olarak Refah Partisinin tabanını kökten dinci olmakla ve silahlı harekete başvuracak potansiyele sahip olmakla itham etmiştir. En son olarak da askeriyenin MGK toplantısında hükümete özellikle Refah Partisine ağır eleştirilerde bulunacağı, buna karşılık Necmettin Erbakan'ın savunmada kalacağı bildirilmiştir.

Cumhurbaşkanı Demirel'in "Böyle Gitmez" sözlerini manşete taşıyan Cumhuriyet gazetesi, Demirel'in Refah-Yol hükümetini onaylamadığını, bu cümleyle okuyucularına aktarmıştır. Demirel'in açıklamalarındaki ki hedefi, hükümetin Refah Partisi kanadıydı. Demirel o dönem Refah Partisin en çok eleştirildiği konu olan devlet ile din işlerinin birbirine karıştırılmasıyla ilgili olarak Refah Partisini eleştirmiştir. Demirel teorik hukukun yanı sıra bu hukukun gerektiğinde uygulamaya geçirilmemesi için hiçbir neden olmadığını altını çizmektedir. Demirel bu cümlesiyle Cumhuriyete karşı işlenen suçların hukuk yoluyla cezalandırılması gerektiğini belirtmiştir. Demirel bu yolla rejim karşıtı olduğu ileri sürülen kişilere hukuk yoluyla bir nevi gözdağı vermiştir. Demirel MGK'nın gündeminde kökten dinci hareketler olduğunu belirterek, bu soruna MGK'da çözüm bulunacağını ima etmektedir. Ayrıca Demirel din istismarının anayasada yasak olduğunu fakat bazılarının bunu gerçekleştirmesi halinde bu ikilemin uzun sürmeyeceğini belirtmiştir. Yani Demirel, din istismarının seçen bir partinin veya kesimin uzun süre, sistem de yer alamayacağını ve ortadan kalkacağını aktarmaktadır. "Devlet kanunları icra ile mükelleftir" cümlesiyle de Demirel, kanuna uymayanların hukuk yoluyla cezalandırılacağını dile getirmektedir.

"Cumhurbaşkanı ile yakın temasa geçilmeli. O'nun tecrübelerinden yararlanılmalı. Diğer siyasi partilerle görüşmeler yapılarak demokrasi dışı çözümlere karşı güç birliği tesis edilmeli. Sendikalar, sivil toplum örgütleri, iş çevreleri ve medya temsilcileriyle görüşmeler yapıp bu kesimlerin demokrasi safında toplanmaları sağlanmalı. RP '1 dakika karanlık' gibi toplumsal tepkilere karşı çıkmamalı." (Yeni Şafak, 28 Şubat 1997). Görüldüğü gibi Menderes RP'nin daha önce yapması gereken fakat yapmadığı şeyleri, şu anda yapması gerektiğini dile getirmiştir. Cumhurbaşkanı ile temasa geçme ve diğer siyasi partilerin, darbeye karşı, desteklerini alma politikasına gidilmesi gerektiğini dile getiren Menderes, ayrıca sadece siyasi desteğin yetersiz olduğunun bunun yanı sıra sendika ve sivil toplum kuruluşları gibi topluluklarında desteğinin alınması gerektiğinin altını çizmektedir. Bunların yanı sıra Menderes, Refah-Yol döneminde Refah Partisinin yaptığı en büyük hatalardan biri olan, devlet-çete-mafya ilişkisine karşı çıkan "1 dakika karanlık" eylemine RP'nin karşı çıkmasını da eleştirmiştir. Menderes oluşan toplumsal tepkilere karşı çıkılmaması gerektiğini aktarmıştır.

28 Şubat MGK Toplantısı Sonrası

MGK sonrasını okuyucularına "9 Saatlik Zirvede Rejime İnce Ayar" manşetiyle aktaran Milliyet gazetesi, haberin devamında ise şu şekilde devam etmiştir: *"Tarihi MGK toplantısında asker laiklik, hükümet darbe spekülasyonları üzerinde durdu. Yeni gerginliklerin 'yaptırımlara'*

yol açacağı bildirildi. MGK toplantısında Cumhurbaşkanı Demirel, Dışişleri Bakanı Çiller, Milli Savunma Bakanı Tayan, İçişleri Bakanı Akşener ile Genelkurmay Başkanı Orgeneral Karadayı Kuvvet Komutanları Orgeneral Köksal, Orgeneral Erkaya, Orgeneral Çörekçi ve Orgeneral Koman katıldı. Toplantı salonuna Erbakan ve Çiller sohbet ederek girdi, fısıldaşmalar masada da sürdü. Medyanın yoğun ilgisi üzerine MGK'da bir dakika olan görüntü alma süresi ilk defa beş dakikaya çıkarıldı.” Gazete manşetinde rejime ince ayar cümlesini kurarak, ordunun Sincan'da tank yürütmesinden sonra bazı komutanların kullandığı “Rejime balans ayarı” cümlesine gönderme yapmıştır. Milliyet gazetesi haberin ilk başında darbe ve irtica konularına vurgu yapmıştır, daha sonra askeriye tarafından hükümete yönelik yaptırımların uygulanabileceği aktarılmaktadır. Hâlbuki demokratik bir ülkede askerın bir toplantıda, hükümete yaptırım tehdidinde bulunması oldukça abes bir davranıştır ama muhalif gazeteler bunu gayet normal bir şekilde duyurmaktadır.

Cumhuriyet gazetesi 28 Şubat MGK toplantısından sonra atığı manşette şu ifadeleri kullanmıştır “Muhtıra Gibi Tavsiye”. Haberin devamında ise gazete şu cümlelere yer vermiştir: *“MGK'nın 9 saatlik toplantısında özellikle şeriat girişimlerine karşı çıkılması istendi. RP'nin, ortağı DYP'nin ödün veren tutumundan da yararlanarak laik rejimi hedef alan girişimleri nedeniyle gergin bir ortamda toplanan MGK, son yılların en uzun toplantısını yaptı, MGK'nın yayımladığı ayrıntılı bildiri, 'hükümete muhtıra niteliğinde uyarı' olarak nitelendirildi. Bildiri de, 'anayasa ve Cumhuriyet yasalarının uygulanmasından asla taviz verilmeyeceği, laikliğin sadece rejim değil demokrasinin de güvencesi olduğu, çağdışı uygulamaların hukukun bütünlüğüyle bağdaşmayacağı' vurgulandı. Cumhurbaşkanı ve kurulun asker üyelerinin, devletteki şeriatçı kadrolaşma ve girişimlerden rahatsızlık duydukları aktarıldı. Başbakanlık da Cuma namazı kıldıktan sonra MGK'ye giden Erbakan'ın 'Türkiye'de faşist laik düzen var' diyerek özetlediği yaklaşımlarına tepki gösterdikleri bildirildi KKTTC'de yeni 'askeri' önlemlerin de uygun bulunduğu kaydedilen bildiri Türkiye'nin 1997 içinde AB'ye tam üye olacak ülkeler listesine girmeyi öncelikli hedef saymayı sürdürdüğünün altı çizildi.” (Cumhuriyet, 1 Mart 1997).*

Cumhuriyet gazetesi MGK toplantısında çıkan kararları muhtıra olarak nitelemiştir. Gazete MGK toplantısının ana maddesinin beklenildiği gibi şeriat ve rejim ile ilgili olduğunu aktarmıştır. Şeriat ve rejim ekseninde geçen MGK toplantısının ardından Cumhuriyet gazetesi daha öncede üzerinde durduğu gibi bu iki konuyu sütunlarına taşımıştır. Laikliğin sadece Cumhuriyetin değil aynı zamanda demokrasinin de vazgeçilmezi olduğunu belirten gazete, haberin devamında askerın devletteki şeriatçı kadrolaşmadan rahatsız olduğunu aktarmıştır.

Yeni Şafak gazetesi MGK sonrası gelişen olayları, muhalif medyaya göre çok daha farklı bir şekilde okuyucuların aktarmıştır. MGK toplantısından sonra “Gerginlik Çıkmadı” manşetiyle çıkan gazete bir nevi kendini ve okuyucularını kandırmıştır. Cumhuriyet tarihinin en sert ve en uzun süren MGK toplantısı için “gerginlik çıkmadı” cümlesini kurmak fazlasıyla iyimserliktir. Gazete haberin devamında ise şu cümleleri aktarmıştır: *“MGK toplantısında Başbakan Erbakan mutedil, askerler saygılıydı. Dün Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel başkanlığında gerçekleştirilen Milli Güvenlik Kurul toplantısında iç ve dış güvenlik konuları ele alındı. Toplantıya katılan sivillerle askerler arasında, medyanın ve bir kısım siyasilere beklentilerinin aksine gerginliğin değil, uzlaşma havasının hâkim olduğu bildirildi. Başbakan Erbakan'ın yaklaşık 10 dakika gecikerek geldiği toplantıda özellikle Güneydoğu Bölgesinde devam eden terör olayları ile ilgili önlemler konusu ele alındı. Olağanüstü hal bölge valisi Necati Bilican'da toplantıda, son dönemde gerçekleştirilen operasyonlar ve teröre karşı hazırlanan önlemler*

hakkında bilgi sundu. Toplantıda özellikle istihbarat çalışmalarıyla ilgili çalışmalara ağırlık verildiği bildiriliyor. Toplantıda, MİT Müsteşarı Sönmez Köksal ile Genelkurmay İstihbarat Başkanı Korgeneral Çetin Taner de hazır bulunarak devletin istihbarat faaliyetlerin koordinasyonu ile ilgili çalışmalar hakkında bilgi sundular.” (Yeni Şafak, 1 Mart 1997).

Yeni Şafak gazetesi tüm olanlara rağmen “Gerginlik Çıkmadı” gibi bir cümle kullanmıştır. Gazete MGK toplantısı öncesi izlediği, alttan alma politikasını MGK toplantısının ardından da devam ettirmiştir. Gazeteye göre toplantıda her şey yolunda gitmiştir. Başbakan askere karşı ılımlıyken, askerde hükümet kanadına karşı saygılıydı. “Gerginliğin değil, uzlaşma havasının hâkim olduğu bildirildi” cümlesiyle, gazete MGK toplantısının gayet iyi geçtiği söylemini tekrarlamıştır. Bu cümlede olduğu gibi haberin genelinde de edilgen yapıda cümleler kullanılmıştır. Gazeteye göre MGK toplantısının bir numaralı konusu Güneydoğu Anadolu bölgesindeki terör olaylarıydı, gazete ayrıca bu konuyla ilgili olarak önlemlerin alındığı ve konuşulduğunu aktarmıştır. Güneydoğu’da gerçekleşen terör olaylarıyla ilgili olarak MİT müsteşarından bilgi alındığı da aktarılmaktadır. Gazete bu haberi aktarırken PKK terörü yerine Güneydoğu Anadolu’da gerçekleşen terör olayları demesi dikkat çekicidir. Gazete irtica konusyla ilgili hiçbir bilgi vermemiştir. Bu konunun tartışıldığına dair bile cümleler kullanılmamıştır. MGK’nın asıl gündem konusu olan irtica ve devletin sisteminin değiştirilmesi konuları görmezden gelinmiştir, bunun yerine MGK toplantısının terör olayları üzerine odaklandığı iddia edilmiştir.

Nicel İçerik Analizi

Milliyet

Milliyet Gazetesini manşetlerinde ve manşet altı yazılarında kullandığı siyasi parti ve TSK-Ordu isimlerinin sayısı ve oranı:

Tablo-1

Parti	Sayı	Yüzde
RP	17	32
DYP	11	20,7
ANAP	6	11,3
CHP	7	13,2
DSP	3	5,6
MHP	1	1,8
TSK-Ordu	8	15
Toplam	53	100

Görüldüğü gibi gazete manşetlerinde ve manşet altı yazılarında, en çok Refah Partisi ismini kullanmıştır. Ardından koalisyonun diğer ortağı Doğru Yol Partisi’ni sütunlarına taşıyan gazete, toplamda yaklaşık %53 oranında hükümet partilerinin isimlerine yer vermiştir. Muhalefet partilerinin oranı ise yaklaşık %32’dir. Bunun dışında göze çarpan bir başka nokta ise, gazete koalisyon partilerinden sonra en çok TSK-Ordu isimlerine yer vermiştir. Bu haberlerinde genelde ordunun, hükümete yönelik eleştirilerine ve uyarılarına yer verilmiştir.

Gazete koalisyon partilerinin isminin geçtiği yayınlarda, bu partilere yönelik eleştirel bir dil kullanmıştır.

Yeni Şafak

Yeni Şafak Gazetesini manşetlerinde ve manşet altı yazılarında kullandığı siyasi parti ve TSK-Ordu isimlerinin sayısı ve oranı:

Tablo-2

Parti	Sayı	Yüzde
RP	14	31,1
DYP	8	17,7
ANAP	4	8,8
CHP	4	8,8
DSP	3	6,6
MHP	3	6,6
BBP	2	4,4
TSK-Ordu	7	15,5
Toplam	45	100

Yeni Şafak gazetesinin dağılımı da Milliyet gazetesine benzerlik arz etmektedir. Gazete en fazla Refah Partisi ismine yer vermiştir ardından da koalisyonun diğer ortağı Doğru Yol Partisi gelmektedir. Yeni Şafak gazetesinde hükümet ortaklarının oranı yaklaşık %49'dur hemen hemen toplam oranın yarısına tekabül etmektedir. Muhalefet partilerinin oranı ise (BBP dâhil) yaklaşık %35'dir. Bunun dışında gazete, Milliyet gazetesine gibi üçüncü sırada en fazla TSK-Ordu ismine yer vermiştir. Gazetenin, TSK-Ordu isminin geçtiği haberler de genellikle ordu ile Refah Partisi arısının da uyum olduğundan ve aralarında hiçbir sorun olmadığından bahsedilmiştir.

Cumhuriyet

Cumhuriyet Gazetesini manşetlerinde ve manşet altı yazılarında kullandığı siyasi parti ve TSK-Ordu isimlerinin sayısı ve oranı:

Tablo-3

Parti	Sayı	Yüzde
RP	12	24
DYP	6	12
ANAP	6	12
CHP	8	16
DSP	6	12
MHP	2	4
TSK-Ordu	10	20
Toplam	50	100

Cumhuriyet gazetesinin parti isimlerinde ki dağılımı diğer gazetelerle farklılık göstermektedir. Diğer gazetelerden farklı olarak gazete Refah Partisinden sonra en çok TSK-Ordu isimlerine yer vermiştir. Gazetenin özellikle ordu ile Refah Partisini karşı karşıya getiren manşetlerinde kullanılan her iki isim, bu oranın artmasında önemli bir etken olmuştur. Gazetesinin Refah Partisi'nden bahsettiği haberlerde eleştirel bir dil kullanılmıştır ve olumsuz yorumlar yapılmıştır. Ordu ile ilgili haberlerde ise tam aksine, ordu desteklenmiş ve olumlu bir dil kullanılmıştır. Gazetenin toplamda hükümet ortaklarından bahsetme oranı %36'dır. Bu oran diğer iki gazeteye göre düşüktür. Aynı zaman da gazete muhalif partilere toplamda %32 oranında yer vermiştir.

Askeri ve Siyasi Liderler

Milliyet

Milliyet Gazetesinin manşetlerinde ve manşet altı yazılarında kullandığı siyasi ve askeri liderlerin sayısı ve yüzdesi:

Tablo-4

İsim	Sayı	Yüzde
Erbakan	9	21,4
Çiller	7	16,6
Yılmaz	4	9,5
Ecevit	5	11,9
Baykal	3	6,6
Demirel	6	14,2
Kazan	2	4,7
Karadayı	6	14,2
Toplam	42	100

Gazete en fazla Başbakan Necmettin Erbakan'dan bahsetmiştir. Ardından ise koalisyonun küçük ortağının lideri Tansu Çiller gelmektedir. İkinin oranı %38'dir. Bu orana koalisyon ortağı Refah Partisinin milletvekili ve hükümetin Adalet Bakanı Şevket Kazan'da eklenince bu oran yaklaşık %43'e tekabül etmektedir. Gazete koalisyon ortaklarından sonra en fazla Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve İsmail Hakkı Karadayı'dan bahsetmiştir. Gazete sık sık Cumhurbaşkanı Demirel'in hükümet ile ilgili rahatsızlıklarını sütunlarına taşımıştır. Ayrıca gazete Genel Kurmay Başkanı Karadayı'dan da sıklıkla bahsetmiştir. Karadayı'nın hükümetle ve rejimle ilgili açıklamaları bu oranın artmasında önemli bir etken olmuştur. Gazetenin muhalefet liderlerinden bahsetme oranı ise % 28'dir.

Yeni Şafak

Milliyet Gazetesini manşetlerinde ve manşet altı yazılarında kullandığı siyasi ve askeri kişilerin sayısı ve yüzdesi:

Tablo-5

İsim	Sayı	Yüzde
Erbakan	9	25
Çiller	7	19,4
Yılmaz	4	11,1
Ecevit	2	5,5
Baykal	2	5,5
Demirel	5	13,8
Kazan	2	5,5
Karadayı	5	13,8
Toplam	36	100

Yeni Şafak gazetesinin isimlere göre dağılımı Milliyet gazetesiyle benzerlik taşımaktadır. En fazla Başbakan Necmettin Erbakan'dan bahseden gazete, ardından hükümetin diğer ortağı Tansu Çiller'den en yüksek oranda bahsetmiştir. Şevket Kazan ile birlikte koalisyondaki kişilerin isminin geçme oranı yaklaşık %50'dir. Bu oran muhalefete göre epeyce yüksektir. Çünkü muhalefet liderlerinin isimlerinin geçme oranı yaklaşık %22'dir. Gazete Cumhurbaşkanı Demirel'den bahsettiği manşet ve manşet altı bazı cümlelerde Demirel'e yönelik sitemkâr bir dil kullanmıştır. Diğer haberler ise genellikle Demirel'in MGK toplantısında ki rolüyle ilgilidir. Yeni Şafak gazetesi Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı'dan da bahsetmiştir. Genelde Karadayı'ya karşı nötür ve olumlu cümleler kuran gazete, Karadayı'ya yönelik saygılı bir çizgi izlemiştir.

Cumhuriyet

Milliyet Gazetesinin manşetlerinde ve manşet altı yazılarında kullandığı siyasi ve askeri kişilerin sayısı ve yüzdesi:

Tablo-6

İsim	Sayı	Yüzde
Erbakan	5	16,6
Çiller	5	16,6
Yılmaz	4	13,3
Ecevit	4	13,3
Baykal	2	6,6
Demirel	5	16,6
Kazan	6	20
Karadayı	4	13,3
Toplam	30	100

Gazete ilginç bir şekilde en fazla Refah Partisi milletvekili Şevket Kazan'dan bahsetmiştir. Şevket Kazan'ın söylemlerini ve faaliyetlerini sık sık eleştirel bir dille okuyucularına aktaran gazete, manşetlerin bazılarında da Şevket Kazan'ı Adalet Bakanlığı'ndan istifaya davet etmiştir. Gazete Şevket Kazan'dan sonra en çok Erbakan, Çiller ve Demirel'den bahsetmiştir. Bu üçlünün

oranı eşittir. Hükümet mensuplarının isminin geçtiği haber sayısı oranı yaklaşık %53'tür. Hükümet mensuplarının isminin geçtiği haberlerin hemen hemen hepsinde, Cumhuriyet gazetesi eleştirel bir dil kullanmıştır. Muhalefetin oranı ise yaklaşık %33'tür. Gazete, Demirel'den bahsederken, Demirel'in hükümetten duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Görüldüğü gibi gazeteler bu dönemde sıkça siyasi ve askeri liderlerden bahsetmiştir. Bu kesimlerin birbirlerine yönelik eleştirilerini ve demeçlerini sütunlarına taşıyan gazeteler, böylece siyasi ortamın gerilmesine neden olmuşlardır.

Darbe ile İlgili Haberlerin Gazetelere Göre Dağılımı

Tablo-7

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	2	16,6
Yeni Şafak	8	66,6
Cumhuriyet	2	16,6
Toplam	12	100

Darbe ile ilgili haberlerde göze çarpan en ilginç nokta hükümet yanlısı Yeni Şafak gazetesinin üç gazete içinde en çok darbe olayından bahseden gazete olmasıdır. Gazete sürekli olarak darbe olmayacağını ve darbe için uğraşanların boşuna uğraştığını söyleyerek, bu söylemlerini sütunlarına taşımıştır. Yeni Şafak gazetesine göre diğer iki gazete, Milliyet-Cumhuriyet, darbe olayına pek fazla yer vermemiştir, bu gazeteler darbeden bahsettikleri haberlerde daha çok hükümetin, askeriyei zorladığından bahsetmiştir.

Refah-Yol Koalisyonun Bozulmasıyla ve Yeni Koalisyon Arayışlarıyla İlgili Haberler

Tablo-8

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	6	60
Yeni Şafak	2	20
Cumhuriyet	2	20
Toplam	10	100

Refah-Yol koalisyonun bozulmasıyla ve yeni koalisyon arayışlarıyla ilgili en çok Milliyet gazetesi, haber yapmıştır. Gazete Refah-Yol hükümetinden rahatsızlık duyduğunu sıklıkla dile getirmiş ve gitmesi için çabalamıştır. Koalisyonun dağılacığından ve Doğru Yol Partisi milletvekillerinin Refah Partisinden rahatsız olduklarına çoğunlukla değinen gazete, DYP'lilerin bu rahatsızlıktan dolayı partiden istifa ettiklerini sütunlarına taşımıştır. Bunun dışında Milliyet gazetesi solda yeni bir oluşum için epeyce çabalamıştır. Üst üste bu konuyla ilgili manşetler atmıştır. Milliyet gazetesi solun birleşmesini ve yeni bir hükümetin kurulmasını çok istemektedir. Fakat gazetenin istediği bu olay gerçekleşmemiştir. Çünkü; CHP lideri Deniz Baykal ve DSP lideri Bülent Ecevit bu konuyla ilgili olarak bir türlü mutabakata varamamışlardır. Yeni Şafak gazetesi bu konuyla ilgili yaptığı haberlerin birinde soldaki birleşme umudunu aktarmıştır. Bir diğer haberde ise Refah Partisinin yeni koalisyon

çabalarına karşı atağını aktarmıştır. Cumhuriyet gazetesi de solda yeni oluşum ile ilgili bir manşet atmıştır. Diğer manşeti ise Doğru Yol Partisindeki istifalarla ilgilidir.

Tansu Çiller Hakkındaki Gensoruyla İlgili Haberler

Tablo-9

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	4	80
Yeni Şafak	1	20
Cumhuriyet	0	0
Toplam	5	100

Milliyet gazetesi Refah-Yol koalisyonun bozulmasıyla ve yeni koalisyon arayışlarıyla ilgili en çok haberi yaptığı gibi, Tansu Çiller hakkında ki gensoruyla ilgili de en çok haberi yine Milliyet gazetesi yapmıştır. Gazete bu konuyla ilgili haberlerinde Tansu Çilleri, Refah Partisinin kurtardığını ve birbirlerini akladığını aktarmıştır. Gazete hükümetin kurulmasında Tansu Çiller hakkında ki gensoruların çok önemli yer tuttuğunu aktarırken, gazete ayrıca Tansu Çiller'in aklandıktan sonra Refah Partisine olan mahkûmiyetinin de sona erdiğini dile getirmektedir. Yeni Şafak gazetesi de gensoruyla ilgili bir haber yapmıştır. Bu haberde gazete Refah-Yol'un zor bir dönem geçirdiğinden bahsetmiştir.

MGK Toplantısıyla İlgili Haberler

Tablo-10

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	4	30,7
Yeni Şafak	5	38,4
Cumhuriyet	4	30,7
Toplam	13	100

MGK toplantısıyla ve sonrasında gelişen olaylarla ilgili haberler üç gazetede de hemen hemen eşit oranda geçmiştir. MGK toplantısından önce, toplantının içeriği ve ana maddelerinin ne olacağından bahseden gazeteler, toplantının ardından da etkilerinden bahsetmiştir.

Sincan ile İlgili Haberler

Tablo-11

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	1	14,2
Yeni Şafak	3	42,8
Cumhuriyet	3	42,8
Toplam	7	100

Sincan'daki tankların yürümesiyle ilgili olarak en fazla haberi Yeni Şafak gazetesi ile Cumhuriyet gazetesi yapmıştır. Fakat ikisi de olaya farklı açılardan yaklaşmıştır. Yeni Şafak gazetesine göre bu demokrasiye karşı bir saldırıdır ve darbenin ayak sesleridir. Cumhuriyet gazetesine göre ise bu olay tanklı bir protestodur ve demokrasiye ayar vermek için yapılmıştır. Görüldüğü gibi bir gazete Sincan'da gelişen olayları eleştirirken bir diğeri destekler nitelikte

haberler yapmıştır. Elde edilen bu veriler araştırmanın üçüncü hipotezi olan 28 Şubat MGK toplantısından önce gerçekleşen ve tankların Sincan sokaklarında yürüdüğü bu olaya gazeteler fazlaca yer vermiştir.

Sivil Eylemlerle İlgili Haberler

Tablo-12

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	1	14,2
Yeni Şafak	2	28,5
Cumhuriyet	4	51,1
Toplam	7	100

Sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği eylemleri en çok sütunlarına taşıyan gazete Cumhuriyet gazetesidir. Gazete özellikle kadınların, şeriata ve kökten dincilere yönelik düzenlediği eylemleri sütunlarına taşımıştır. Gazete sivil toplum kuruluşlarının da 54. Hükümetten memnun olmadıklarını sık sık dile getirmiştir. Yeni Şafak gazetesinin bu konuyla ilgili yaptığı haberler ise eleştirel bir açıdan gerçekleşmiştir ve aslında sivil toplumun hükümetten rahatsız olmadığı söylenmiştir. Milliyet gazetesi de sivil toplum kuruluşlarını destekler nitelikte habere yer vermiştir.

Dış Ülkelerle İlgili Haberler

Milliyet

Tablo-13

Ülke	Sayı	Yüzde
A.B.D	2	28,5
İran	3	42,8
Pakistan	1	14,2
NATO	1	14,2
Toplam	7	100

Milliyet Gazetesi en fazla İran'ı sütunlarına taşımıştır. Gazete bu haberlerinde eleştirel bir dil kullanmıştır ve İran'ı, Türkiye'nin iç işlerine karışmakla suçlamıştır. Gazetenin ABD ile ilgili yaptığı haberlerde ise olumlu bir dil göze çarpmaktadır. NATO ile Pakistan'da birer defa sütunlara taşınmıştır.

Yeni Şafak

Tablo-14

Ülke	Sayı	Yüzde
A.B.D	3	60
İran	1	20
Pakistan	1	20

Toplam 5 100

Yeni Şafak gazetesi en fazla ABD'den bahsetmiştir. Gazete bu haberlerinde ABD'nin Refah Partisini desteklediğinden bahsetmiştir. Bunun yanı sıra gazete ABD'nin Sincan'daki tankları sorduğunu dile getirmiştir. Bunun dışında gazete İran ve Pakistan'dan da birer defa bahsetmiştir.

Cumhuriyet

Tablo-15

Ülke	Sayı	Yüzde
A.B.D	2	22,2
İran	5	55,5
Cezayir	1	11,1
NATO	1	11,1
Toplam	9	100

Cumhuriyet gazetesi ise en fazla İran'dan bahsetmiştir. İran'ı rejim ihraç etmekle ve Türkiye'nin iç işlerine karışmakla suçlayan gazete, İran'ı ağır bir dille eleştirmiştir. Gazetenin dış haberlerde İran'dan en fazla oranda bahsetmesi pek şaşırtıcı değildir. Çünkü gazete sürekli olarak Refah Partisini ve İran'ı aynı kefeye koymakta ve eleştirmektedir. Gazete ABD ile ilgili yaptığı haberlerde, ABD'nin Türkiye'deki hükümetten memnun olmadığını belirtmektedir. Bu haberler dışında gazete ayrıca birer defa Cezayir ve NATO'dan bahsetmiştir.

Refah-Yol İle İlgili Olumsuz Haberler

Tablo-16

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	7	50
Yeni Şafak	0	0
Cumhuriyet	7	50
Toplam	14	100

Bu tabloda taraflar çok açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Milliyet gazetesiyle Cumhuriyet gazetesi Refah-Yol hükümetiyle ilgili hep olumsuz haberler yaparken, Yeni Şafak gazetesi hükümetle ilgili olumsuz haber hiç yapmamıştır. Örnekleme dâhilindeki üç gazeteden ikisinde, bariz bir şekilde iktidar aleyhine haberler çıkmaktadır. Aleyhte yapılan bu haberler incelenen üç gazeteden ikisinin tamamıyla iktidara yönelik olumsuz haberler yaptığı savını ortaya koymaktadır.

Refah-Yol ile İlgili Olumlu Haberler

Tablo-17

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	0	0
Yeni Şafak	7	100
Cumhuriyet	0	0

Toplam

7

100

Yukarıda ki tablonun tam tersi olarak bu kez Yeni Şafak gazetesi hükümetle ilgili hep olumlu haberler yaparken, diğer iki gazete 54. Hükümetle ilgili hiç olumlu haber yapmamıştır.

SONUÇ

İlk bölümde bahsedilen manipülasyon konusu, hiç şüphesiz ki günümüz iletişim toplumunda, kitle iletişim araçları tarafından kullanılan en büyük silahlardan biridir. Her geçen gün, bireyler arasında açılan enformasyon açığı sonucunda, birey kendi toplumu ile bağı koparmamak ve yabancılaşmamak için diğer kişilerin ne yaptığı ne düşündüğü ne yediği, nasıl giyindiğini öğrenmek zorundadır. Bunun sonucunda da kişi en kolay ve yakın bilgi kaynağı olan kitle iletişim araçlarına yönelmektedir. Dolayısıyla kitle iletişim araçları bilginin birincil kaynağı durumuna geçmektedir. Mamafih, kitle iletişim araçlarınca aktarılan bilgiler belirli süzgeçlerden geçerek, hedef kitleye ulaşmaktadır. Bu süzgeçler, iletişim araçlarının editörleri, sermaye sahipleri, devlet, çeşitli güç odakları, lobiler ve bazen de sivil toplum kuruluşlarıdır. Aktarılan bilgi veya haberler asla saf halleriyle hedef kitleye ulaşamazlar. Zaten bu imkânsızdır da çünkü; kelimenin kendisi yanlıdır. Bunun sonucunda da aktarılan bilgi yanlı olmak zorundadır. Fakat göz önünde bulundurulması gereken konu, aktarılan bilgide veya haberde ne kadar tarafsızlık yoluna gidildiğidir.

Medya da manipülasyon konusunu işlerken Herbert Schiller'in kuramından yararlanılmıştır. Schiller medyanın toplumu nasıl şekillendirdiğini aktarmaktadır. Ayrıca bunu yaparken hangi yolları ve hangi teknikleri kullandığı dile getirilmektedir. Kitle iletişim araçlarının editörleri imajların ve haberlerin yaratılmasında, işlenmesinde ve bu aktarılan mesajlara uyulmasında başrol oyuncularındır. Bunun sonucunda da inançlarımızı, tutumlarımızı ve davranışlarımızı belirlemede başat rol oynamaktadırlar (Schiller, 1993, 37). Medya bize ne hakkında düşünmemiz gerektiğini hatta ne düşünmemiz gerektiğini anlatmaktadır. Durum böyle olunca belirli bir kitle iletişim aracını takip eden birey, dünyaya o medya kuruluşunun hayat felsefesinden ve bakış açısından bakmaya başlar. Birey bir nevi söz konusu olan medya kuruluşunun gözlüklerinden dünyayı algılar ve yorumlar.

Kitle iletişim araçlarında manipülasyonun en bariz şekli propaganda yoluyla olmaktadır. Kitle iletişim araçlarını propaganda amaçlı kullanmak özellikle ikinci dünya savaşında yaygın olarak kullanılmıştır. Toplumları belirli bir şekle sokmak ve istenilen şekilde yönlendirmek için yoğun bir propaganda çalışmasına girişilmiştir. Propagandanın dozu o kadar artırılmıştır ki artık bireylerin beyinleri yıkanmaya ve bireyler söylenenleri ve olayları hiç sorgulamadan kabul etmeye başlamışlardır. Günümüzde propaganda ikinci dünya savaşındaki kadar yaygın ve güçlü olmasa da yine de gayet etkindir. Günümüzde insanlar bazen silah zoruyla bir şeyler yapmaya zorlansalar da artık büyük bir çoğunlukla bu yöntemin yerini belli etmeden sinsice uygulanan bir manipülasyon ve propaganda çalışması almaktadır. Kişiler "rıza üretimi" yoluyla kandırılmaktadırlar.

Kitle iletişim araçları bireylere kendi emellerini aşılıyarak onları, kendi fikirlerinin birer savunucusu haline getirmektedirler. İşin ilginç yanı kişiler de bu durumu algılayamaz halledirler ve büyük bir istekle bu fikirleri savunmaktadırlar. İşte manipülasyon ve gizli propagandanın gücü, burada kendini göstermektedir.

Çalışmanın asıl konusunda ve uygulama safhasında ise, 28 Şubat süreci denen veya post-modern darbe olarak nitelenen süreç incelenmiştir. 28 Şubat sürecinde ülke gündemi siyasi yönden hep sıcak bir konumda olmuştur. Yıllardan beri süre gelen sisteme, muhalif bir parti olan Refah Partisi, 1995 seçimlerinde en çok oyu alarak birinci parti olmuştur. Fakat Refah Partisi aldığı oylarla tek başına iktidara gelemediğinden, koalisyon kurmak için bir diğer partiye ihtiyaç duymuştur. Bunun sonucunda da yıkılan Ana-Yol hükümetinin Doğru Yol Partisi kanadı, bu koalisyon için en ideal ortak olarak görülmüştür. Bunun nedeni Ana-Yol hükümetinin yıkılmasına neden olan Çiller hakkında ki yolsuzluk gensorulardır. Çiller Yüce Divan'a gitmemek için her yola başvuracağı açık bir şekilde ortadayken, Erbakan bu zaafi iyi kullanmış ve Çiller'i koalisyona zorlamıştır. Bunun sonucunda da Refah-Yol hükümeti kurulmuştur. Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin 54. Hükümeti kurulmuştur. Çıkarlar ve bazı ödünler sonucu kurulan bu hükümetin icraatları çok tartışılmıştır. Refah Partisine taksime cami, pompalı tüfek satın alımı, karayoluyla hac, Sincan'daki Kudüs gecesiyle ilgili çok ağır eleştiriler gelmiştir. Refah Partisi faaliyetleri sonucu, ordu ile birçok kez karşı karşıya gelmek zorunda kalmıştır. Bir müddet sonra ülke şeriat-darbe ikilemine sürüklenmiştir. Sonuç olarak bu ikilemde geçen süreç sonun da, post-modern darbeyi getirmiştir ve halkın oyuyla gelen, partiler iktidardan indirilmiş. Kimilerine göre bu durum Cumhuriyeti şeriatı kurtarıırken, kimilerine göre ise demokrasiye asker eliyle bir müdahale idi.

Yaşanan bu süreç içinde medya hayatı bir öneme sahiptir. Karşılıklı çatışmaların ve söylemlerin zeminini oluşturan medya, bu süreçte en hareketli dönemini yaşamıştır. Refah Partisi iktidara geldiği ilk günlerden itibaren asker ve laik kesimlerle çatışma içine girmiştir. Yaşanan bu çatışmalara Türkiye pek yabancı değildir, çünkü daha öncede birçok kez laik-anti laik çatışması yaşanmıştır. Bazı çevreler veya partiler Cumhuriyeti yıkmakla ve şeriatı getirmek istemekle itham edilmiştir. Kurulan sistemi korumaya çalışan asker ile onu yıkmaya çalıştığı iddia edilen kesim arasında sürekli bir gerginlik ve çatışma yaşanmıştır. Fakat 54. Hükümet döneminde bu çatışma ve gerginlik hat safhasına ulaşmıştır. Çünkü sistem karşıtı olarak nitelendirilen bir parti iktidara gelmiştir, bundan dolayı yaşanan bu çatışma hiçbir zaman olmadığı kadar şiddetli olmuştur. Daha öncede belirtildiği gibi birçok kişinin bilgi alma aracı olarak en kolay ve en rahat yol olan medya yolunu seçmesi medyaya olan ilgiyi artırmıştır. Çatışmanın her iki cephesi de toplumu etkilemek, yönlendirmek ve kendi taraflarına çekmek için medya silahını kullanmışlardır. Bundan ötürü taraflı ve manipülasyona açık birçok mesaj gazetelerin sütunlarına taşınmıştır. Medyanın burada çok zor bir süreçten geçtiğini söyleyebiliriz çünkü her iki tarafın, hükümet-ordu, baskıları sonucu tarafsız kalma yetisini kaybeden medya, bir şekilde manipülasyon ve propaganda aracı haline gelmiştir.

Çalışmanın uygulama aşamasında ele alınan gazetelerde bu etkilere rastlanmaktadır. Süreç olarak, manipülasyon ve propagandanın en fazla yaşandığı dönem olan 1 Şubat 1997 ile 2 Mart 1997 tarihleri alınmıştır. Bir aylık sürece tekabül eden bu zaman medya kuruluşlarının saflarının tamamen belli olduğu bir dönemdir. Ayrıca 28 Şubat MGK toplantısından sonraki iki günde örnekleme dâhil edilmiştir, bundaki amaç MGK toplantısının medya kuruluşlarına nasıl yansıdığıdır. İncelenen nüshalarda açık bir şekilde yanlışlık göze çarpmaktadır, haberin aktarımı iktidar muhalifi ve yandaşı yayın kuruluşlarına göre değişmektedir. Siyasal yönden yanlı olan yayın kuruluşları, en çok bu dönemde nesnelliklerini kaybetmişlerdir. Örneklem konusu olan süreçte iktidar ile ordunun söylemleri birçok kez sütunlara ve manşetlere taşınmıştır. Muhalif gazeteler özellikle Refah-Yol hükümetinin icraatlarını eleştirel bir dille sütunlarına taşımıştır. Ayrıca askerlerin hükümet ve laiklikle ilgili açıklamalarına özellikle

birincil ağızdan yer vermişlerdir. Hükümet yandaşı gazeteler ise hükümeti destekleyen bir tutum içerisindeyler. Özellikle hükümetin ekonomik hamlelerini ön plana çıkaran gazeteler, Refah-Yol'un ekonomik başarısını ön planda tutmuşlardır. Bununla birlikte hükümeti demokrasinin savunucusu olarak lanse eden gazeteler, orduyu da direkt olmasa da dolaylı yoldan demokrasiyi tehdit etmekle suçlamışlardır.

Nesnel bir çerçevede haberleri aktarması gereken medya, 28 Şubat sürecinde bu ilkesinden çok uzak bir çizgide yol almıştır. Medya bu süreçte bir kesimce darbe kışkırtıcılığıyla ve şaksakçılığıyla suçlanırken bir kesimce de irticayı desteklemek ve gizlemek ile itham edilmiştir. Bu süreçte temel prensiplerinden sapan medya, kitle iletişim araçlarındaki manipülasyon ve propaganda tezine iyi bir örnek teşkil etmektedir. Tarafların belli olduğu ve kesinleştiği bir dönemde medya kuruluşları da bir taraf olma ihtiyacı duymuşlardır. Kendileri için bu etik olarak doğru olmasa da yayın kuruluşlarının bakış açısına göre ekonomik devamlılığı sürdürmek için gerekli bir hamledir. Medya kuruluşları taraf olacaklardı ya da bertaraf, onlarda taraf olma yolunu seçtiler. Birçok yayın kuruluşunun yasalar çerçevesinde ya da ekonomik gelirler sayesinde hayatta kaldığı açıktır. Durum böyle olunca medya kuruluşları kendi çıkarlarının korumak için, nesnelliklerinden uzaklaşmışlardır. 28 Şubat sürecinde medya kuruluşları halkı aydınlatacağına, suyu bulandıran ve halkın aklını karıştıran bir yayın çizgisi izlemişlerdir. Durum böyle olunca halk kime ve ne kadar inanacağını bilemez bir hale gelmiştir. Medya kuruluşları ideolojik olarak karşıt oldukları bir başka medya kuruluşunu, yanlış haber sunmakla ve olayları çarpıtmakla itham ederken, halk bu çatışmanın içine çekilmiştir.

Yapılan nitel analizi incelemesinde gazetelerin haberi nasıl okuyucularına aktardıkları gözler önüne serilmektedir. Gazetelerin neyi savunduğu veya hangi tarafta oldukları manşetlerde açık bir şekilde görülebilmektedir. Gazeteler kendi çıkarları ve ideolojileri doğrultusunda olan haberleri büyük puntolarla manşetlerine taşımakta ve epeyce bir yer ayırmaktadır. Tam tersi olarak kendi çıkarlarına ve ideolojilerine uymayan haberlere ise arka sayfalarda yer vermekte ya da bu haberleri tamamen görmezden gelmektedir. Durum böyle olunca gazete, okuyucusunun ne hakkında ve neyi düşünmesi gerektiğini şekillendirmektedir. Gazetenin kendi haber politikasıyla uyumsuz haberler kimi zaman çarpıtılmakta ve küçümsenmektedir, bu da kitle iletişim araçlarının bir başka manipülasyon şeklidir. İncelenen gazetelerin haberi aktarırken kendi ideolojilerine yakın kişilerden alıntı yaptığı hatta onların sözlerini manşetlerine taşıdığı gözlemlenmiştir. Gazeteler, bu yaklaşıma inandırıcılıklarını artırmak için başvurmaktadır. Ayrıca yayın kuruluşunun kendisinin direkt olarak dile getiremediği söylemleri, alıntı yaparak veya tanık göstererek aktarması da göze çarpmaktadır. Aktarılan haberlerde gazeteler düşüncelerini ve fikirlerin açık bir şekilde ortaya koymuşlardır ve bazı söylemlerinde kesin bir dil kullanmışlardır. Bununla birlikte doğruluğu kesin olmayan ve tartışmaya açık cümlelerde ise edilgen yapı kullanılmıştır. Bu tip durumlarda gazete sorumluluğu almamıştır ve "belirtildi", "aktarıldı", "iddia edildi" gibi yapılar kullanarak, kaynağı belirsiz kişilere atıf yapmıştır. Bu yolla gazete kendini olayın dışında tutmakta ve şimşekleri üzerine çekmemeye çalışmaktadır. Gazetelerin kullandığı ifadelerde, açık bir şekilde gazetelerin ideolojileri ve aktarmak istedikleri asıl mesaj ortaya çıkmaktadır. Özellikle incelemenin son döneminde ve MGK toplantısı öncesinde yayın kuruluşları açık bir şekilde propaganda yapmışlardır.

İncelenen gazetelerin yorumlanmasına merkezde yer alan Milliyet gazetesinden başlamak gerek. Gazetenin hükümet karşıtı çizgisi açık bir şekilde görünmektedir. Gazete Refah-Yol hükümetinin özellikle de Refah Partisinin eylemlerine, laik ve Cumhuriyetçi bir refleksle karşılık vermektedir. Aktarılan haberlerde, gelişen olaylar laikliğe ve demokrasiye karışmış gibi lanse edilmekte ve ana tema olarak laikliğin ve Cumhuriyetin savunması yer almaktadır. Gazete sık sık ülkede bir rejim bunalımı olduğunu iddia etmiştir ve haberlerini de bu çerçeveye oturtmuştur. Refah Partisinin eylemlerinden rahatsız olduğunu açık bir şekilde dile getiren gazete, sık sık Refah Partisi için anti-laik, şeriatçı, rejim düşmanı gibi söylemlerde bulunmuştur. Gazete ayrıca Refah Partisini rejimi değiştirmekle ve Cumhuriyeti yıkmak istemekle itham etmiştir. Bu şekilde kamuoyunda Refah Partisiyle ilgili olan olumsuz imajlar desteklenmiş ve pekiştirilmiştir. Ayrıca gazete Refah-Yol hükümetinin yıkılabileceği senaryolarına sütunlarında birçok kez yer vermiştir. Koalisyonun sallandığını ve muhaliflerin yeni bir oluşum içinde olduklarını dile getiren Milliyet gazetesi, ayrıca solun birleşebileceği yönünde haberlerde yapmıştır. Gazete yayınlarında darbe söylentilerine de birçok kez atıfta bulunmuştur. Darbe olabileceği ihtimalini sürekli olarak gündemde tutan gazete bunun sorumlusu olarak da Refah Partisini göstermiştir. Haberlerinde daha çok Refah Partisinin faaliyetlerinin, orduyu darbeye zorladığı izlenimini veren gazete ayrıca ordunun buna pek istekli olmadığı izlenimini vermektedir. Gazete ayrıca sivil muhalefete de birçok kez sütunlarında yer vermiştir. Sivil toplumun iktidara ve iktidarın faaliyetlerine karşı olduğunu aktaran gazete, bunun doğal bir refleks olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca göze çarpan bir başka nokta ise bazı generallerin yaptığı açıklamaların gazete tarafından olağan karşılanması ve sütunlara bu şekilde aksetmesidir. Darbe haberlerini gayet doğal bir olaymış gibi aktaran gazete, hükümetin bu yöndeki açıklamalarına pek fazla ilgi göstermemiştir. Bunun yanı sıra gazete bilgi almak için birçok kez askeri yetkililere başvurmuştur ve onların açıklamalarına yer vermiştir. Bu durum bile gazetenin nesnellğine gölge düşürmüştür. Gazete MGK toplantısından sonra ise olan olayları onaylar bir tavır içindedir. MGK toplantısından sonra çıkan ağır kararları gayet olağan bir durummuş gibi okuyucularına aktaran gazete, sözü bu durumun eninde sonunda gerçekleşeceğine getirmektedir. Gazete ayrıca MGK toplantısında çıkan maddeleri manşetine taşıyarak, olumlu yönde yorumlar yapmıştır.

54. Hükümete muhalif olan bir diğer gazete olan Cumhuriyet gazetesinin haber söyleminin de Milliyet gazetesiyile benzerlik taşıdığı söylenebilir. Cumhuriyet gazetesi kurulduğundan beri belirli bir ideolojiye ve çizgiye sahip olduğu için bu çizgisini 28 Şubat sürecinde de devam ettirmiştir. Belki de Refah-Yol hükümetini en çok ve en sert eleştiren gazete Cumhuriyet gazetesidir. Gazetenin haberlerdeki söylemlerinde ideolojik bakış açısı açık bir şekilde görülmektedir. Cumhuriyet gazetesi de Milliyet gazetesi gibi Refah Partisi'ni irticacı, anti-laik, şeriatçı vb. sıfatlarla nitelemiş ve kamuoyu nezdinde ki itibarını düşürmüştür. Gazete birçok kez Refah Partisi'nin düşünce yapısını ve ideolojisini eleştirmiş ve laik Cumhuriyet ile örtüşmediğini dile getirmiştir. Gazete, Refah Partisi'nin dini sömürdüğünü ve dini siyasallaştırdığını da dile getirmiştir. Ayrıca Refah Partisi'nin bu yolla ülkeye şeriatı getirmeye çalıştığını iddia eden gazete bu savını partinin faaliyetleriyle ilgili yaptığı haberlerle desteklemiştir. Milliyet gazetesi gibi Cumhuriyet gazetesi de sivil muhalefete manşetlerinde birçok kez yer vermiştir. Şeriatı karşı sivil toplum örgütlerinin, mücadele ettiği savunan gazete, sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği eylemlere geniş yer vermiştir. Cumhuriyet gazetesinin haber dili gayet açık ve net bir şekildedir. Refah Partisi karşıtı görüşlerini dolaylı yollar yerine direkt belirten gazete, bu şekilde hükümete karşı gayet sert bir muhalefet

sürdürmüştür. Gazete askeri yetkililerin açıklamalarına geniş yer vermiştir, bazı askerlerin söylemlerini direkt olarak manşetlerine taşımıştır. Askerlerin söylemlerini onaylayan bir tutum sergileyen gazete, askerlerin haklı olduğu yorumlarına yer vermiştir. Gazete özellikle İran konusunda birçok olumsuz manşet atmıştır. İran'ı rejim ihraç etmeye çalışmakla suçlayan gazete, aynı zamanda Refah Partisini de İran sempatanlığıyla suçlamıştır. Refah Partisi'nin amacının İran tarzı bir şeriat getirmek olduğunu belirten gazete, buna tüm toplumun karşı çıkması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca gazete Refah Partililerin söylemlerini ve faaliyetlerini birçok kez manşetlerine taşımış ve eleştirmiştir. Özellikle Şevket Kazan'ın söylemleri ve faaliyetlerini çok ağır bir dille eleştiren gazete, Kazan'ı şeriatçı ve anti-laik olarak nitelmiştir. Şevket Kazan'ın faaliyetleri üzerinde Refah Partisi'ni de eleştiren gazete, partideki birçok kişinin Kazan gibi olduğunu ima etmektedir. Gazete MGK toplantısının ardından gelişen olayları gayet doğal bir şekilde okuyucularına aktarmıştır. Toplantının ana temasının şeriat olduğunu dile getiren gazete, askerin yayınladığı bildiriye onayladığını belirtmektedir. Askerin bu bildiriye yayınlamakta haklı olduğunu belirten gazete, toplantı sonrasında da Refah Partisine yönelik eleştirilerine devam etmiştir.

İncelenen bir diğer gazete Yeni Şafak gazetesi ise, hükümeti desteklemiş ve yanında olduğunu göstermiştir. Sağ kesime hitap eden gazete incelenen diğer iki gazete gibi haberlerinde ideolojisini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Refah-Yol hükümetinin icraatlarını olumlu bir dille aktaran gazete, ayrıca Refah Partisi'ni siyasal yönden desteklemiştir. Gazete özellikle diğer gazetelerin hükümeti eleştiren haberlerini yalanlamıştır ve söz konusu gazeteleri darbe destekçisi olarak nitelendirmiştir. Gazete haberlerinin çoğunda darbe söylentilerine cevap vermeye çalışmıştır. İlginç bir şekilde darbe konusunu en çok işleyen gazete Yeni Şafak gazetesidir. Gazete bu haberlerinde, darbe destekçisi olduğunu ileri sürdüğü yayın kuruluşlarını eleştiren bir tutum içerisindedir. Ayrıca gazete, askerin darbe yapmak istemediğinin fakat darbe destekçisi kesimin ve medyanın askeri buna zorladığını dile getirmektedir. Gazetenin haber aktarımında ki edilgen cümleler göze çarpmaktadır. Genellikle kaynağı belli olmayan söylemlere atıfta bulunan gazete, hükümet muhalifi yayın kuruluşlarının cümlelerine de yer vermiş ve bu cümleleri eleştirmiştir. Yeni Şafak gazetesi meclisteki muhalefeti ağır bir dille eleştirmiş ve demokrasi dışına çıkmakla suçlamıştır. Paralel olarak koalisyon ortaklarının gayet uyumlu bir çizgide olduğunu dile getiren gazete, muhalefet partilerinin bu uyumu bozmaya çalıştığını aktarmaktadır. Gazete sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği eylemleri provokasyon olarak nitelendirmiş ve bazı kesimlerin bunu tertiplediğini dile getirmiştir. Gazete ayrıca bazı sivil toplum kuruluşlarını darbe istemcisi olarak nitelmiştir. Gazete darbe ile ilgili haberleri basitleştirme yoluna gitmiştir. Özellikle Sincan'da tankların yürümesi olayını hafife alan gazete, darbe tehlikesini görmezden gelmiştir. Gazete gelişen olaylara ve generallerin açıklamalarına rağmen, darbe olasılığını görmezden gelmiş ve üstünü örtmeye çalışmıştır. Ayrıca gazete orduyu direkt olarak eleştirememiş bunun yerine orduyu harekete geçirmeye çalışmakla itham ettiği medyayı ve muhalefeti suçlamıştır. Gazete medya kuruluşlarını ve muhalefeti eleştirirken, bazı Refah Partilileri de muhalefetin ekmeğine yağ sürmekle itham etmiştir. Bazı Refahlıların eylemlerini de eleştiren gazete bunları "yersiz" olarak nitelmiştir. Gazetenin MGK toplantısından sonraki tutumu ise gayet ilginçtir, olayın vahametini kavrayamayan daha doğrusu kavramak istemeyen gazete, MGK toplantısında her şeyin yolunda gittiğini okuyucularına duyurmuştur. Gelişen olayları görmezden gelen ve hafife

alan gazete bu tutumunu MGK toplantısından sonra da devam ettirmiştir. Aslında incelenen üç gazete de MGK toplantısından sonra yaşanan olayları bir darbe olarak niteleyememiştir. Bu Türk basınının ne kadar kırılğan ve taraflı olduğunun bir göstergesidir. Medya 28 Şubat sürecinde asli görevini yerine getirmemiş ve çıkarlar doğrultusunda haber yapmıştır. Bu medyanın tarafsızlığını ve inanırılığını zayıflatmıştır.

Kitle iletişim araçları yasama, yürütme, yargı yanı sıra dördüncü kuvvet olma özelliğini korumalıdır. Medya kuruluşları haberleri aktarırken nesnel bir tavır sergilemelidirler ve manipülasyondan kaçınmalıdırlar. Aynı zamanda medya kuruluşları hiçbir görüşün ve kesimin açık destekçisi olmamalıdır. Modern demokrasilerde, medyanın çok önemli bir rolü vardır. Medya kuruluşları demokrasiye karşı olan sorumluluklarını yerine getirmeli ve demokrasiye sahip çıkmalıdırlar. Bu hem demokrasi için hem de kendileri için hayati bir öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- AKPINAR, H. (2001). *28 Şubat Postmodern Darbenin Öyküsü*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- AKSAN, D. (2009). *Anlambilim; Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. (Beşinci Baskı). Ankara: Engin Yayın Evi.
- AKSOY, E. (2000). *28 Şubat'tan Balgat'a Mücahit*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- ARCAÜREK, C. (2003). *28 Şubat'a İlk Adım*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- BAYRAMOĞLU, A. (2001). *28 Şubat Bir Müdahalenin Günceci*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- BÖLÜKGİRAY, N. (2000). *28 Şubat Süreci 2 Refah-Yol Dönemi*. İstanbul: Tekin Yayın Dağıtım.
- BÜLBÜL, A. R. (2001). *İletişim ve Etik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- CHOMSKY, N. (2004). *Korsanlar ve İmparatorlar* (İkinci Baskı). (Çeviren: Fatma Ünsal). İstanbul: Yeni Zamanlar Yayınları
- CHOMSKY N. ve HERMAN E. S. (1998). *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir; Kitle İletişim Araçlarının Ekonomi Politikası*. (Çevirenler: Berfu Akyoldaş, Tamara Han, Metin Çetin, İsmail Kaplan). İstanbul: Minevra Yayınlar.
- ÇELİK, N. (2003). *28 Şubat ve İrtica Tehdidi*. Ankara: Sinemis Yayınları.
- ERDOĞAN İ. ve ALEMDAR K. (2005). *Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. Ankara: Erk Yayınevi.
- GÖKÇE, O. (2001). *İçerik Çözümlemesi; Teori-Metod-Uygulama*. Konya: Sel-Ün Yayınları
- GÖKÇE, O. (2006). *İçerik Analizi; Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- GÖLE, N. (2002). *Melez Desenler, İslam ve Modernlik Üzerine*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- GÜZ, N. (2005). *Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmalı*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- KARALI, H. (2005). *Medya İmparatorluğu*. İstanbul: Truva Yayınları.
- KARASAR, N. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Yirmibirinci Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- LODZIAK, C. (2003). *İhtiyaçların Manipülasyonu: Kapitalizm ve Kültür*. (Çeviren: Berna Kurt). İstanbul: Çitlenbik Yayınları.
- ÖZSOY, O. (1998). *Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma*. İstanbul: Alfa Kitabevi.
- SCHILLER, H. (1993). *Zihin Yönlendirenler*. (Çeviren: Cevdet Cerit). İstanbul: Pınar Yayınları.

Gazeteler

Cumhuriyet
Milliyet
Yeni Şafak